

TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞUNUN ÇÖZÜMÜNDE MİKRO KREDİ UYGULAMALARI: SOSYAL ETKİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ

MICRO CREDIT APPLICATIONS IN THE SOLUTION OF
WOMEN'S POVERTY IN TURKEY: MEASUREMENT OF SOCIAL
IMPACT

Nejla SANCAK BAKTIR¹

Ekrem ERDEM²

Received: 31.03.2016, Accepted: 20.05.2016, Published: 30.06.2016

“Çalışmanın uygulama sonuçlarının değerlendirilmesinde katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Mahir Nakip'e teşekkürü bir borç biliriz”

ÖZ

Yoksulluk hem gelişmiş ülkeleri hem de gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeleri ilgilendiren küresel bir olgudur. Günümüzde yoksulluk daha çok işsizlik, ayrımcılık, sosyal dışlanma gibi olgularla bağlantılı olarak incelenmeye başlanmıştır. Bu olgular incelendiğinde kadınların yoksulluktan daha çok etkilendiği görülmektedir. Bu bağlamda, dünyada kadın yoksulluğu ile mücadele için çeşitli çözüm yolları üretilmiştir. Bunlardan birisi de “mikro kredi uygulaması”dır. Mikro kredi ile yoksul kadınlara geçimlerini sağlamak amacıyla başlayacakları ekonomik faaliyet için başlangıç sermayesi verilerek yardımcı olunmaktadır. Amaç, yoksul kadınların gelirlerini artırmak ve işsizlik oranlarını azaltmaktır. Mikro kredi dünya genelinde 40 yıla yakın bir süredir uygulanmaktadır. Türkiye’de ise, mikro kredi 2000’li yılların başında uygulanmaya başlamıştır. Bu çalışmada, Türkiye’de uygulanan mikro kredinin kadın yoksulluğu üzerinde meydana getirdiği sosyal etkiler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Mikro Kredi, Sosyal Etkiler.*

ABSTRACT

Poverty is a global phenomenon that concerns both advanced countries and developing and least developed countries. Nowadays, poverty began to be examined in connection with more unemployment, discrimination, social exclusion such as cases. When the facts are examined, women are more likely to be affected by poverty. In this connection, various solutions to combat women's poverty is produced in the world. One of them is "the micro-credit application". In order to provide livelihood for poor women with micro credit is helped by being given an initial capital when they begin economic activity. The goal is an increase poor women's income and to reduce the unemployment rate. Micro-credit is practiced in the world for 40 years. Turkey, micro-credit application has started to be implemented in the

---

¹ Dr., sancakn@erciyes.edu.tr.

² Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi İİBF, ekremerdem@erciyes.edu.tr.

Türkiye’de Kadın Yoksulluğunun Çözümünde Mikro Kredi Uygulamaları: Sosyal Etkilerinin Ölçülmesi

---

early 2000s. This study examines the social impact of poverty on women caused by micro-credit application in Turkey.

Key Words: *Poverty, Women’s Poverty, Micro-Credit, Social Effects.*

GİRİŞ

2000’li yıllarda yoksulluk, üzerinde daha fazla konuşulan ve çözüm önerileri aranan bir kavram haline gelmiştir. Yoksulluk sınırının altında yaşayan pek çok insanın bulunması, yoksulluk sorununun çözümüne olan ilgiyi artırmaktadır. Genel olarak yoksulluk, insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumu olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde ise yoksulluk olgusu daha çok işsizlik, ayrımcılık, sosyal dışlanma gibi olgularla bağlantılı olarak incelenmeye başlanmıştır. Ayrıca yoksulluğun hane boyutunda ele alınmasının yanında fert boyutunda da ele alınması gerekliliği doğmuştur. Nitekim yapılan çalışmalar da göstermiştir ki, kadınlar yoksulluktan erkeklere göre daha fazla etkilenmektedirler. Bu nedenle yoksulluk sorununun incelenmesi sürecinde kadın yoksulluğunun ayrıca analiz edilmesi gerekmektedir.

Kadın yoksulluğu ile mücadele için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu konuda kullanılan yöntemlerden en meşhur olanı, 1970’li yıllarda ilk kez Muhammed Yunus tarafından Bangladeş’te uygulanan mikro kredi projesidir. *Mikro kredi projesi* günümüzde dünyanın birçok ülkesinde uygulanmakta olan dev bir finansman modeline dönüşmüştür. Mikro kredi uygulamaları dünyada 1980’li yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamış; Türkiye’de ise, 2000’li yılların başında kullanılmaya başlamıştır. Türkiye Grameen Mikro Finans Programı (TGMP), Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) ve Grameen Bank işbirliği ile ilk defa Diyarbakır’da 2003 yılında başlatılmıştır. Mikro kredi uygulaması özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde kırsal alanda yaşayan ve kırdan kente göçen kadınların umut kaynağı olmuştur. TGMP’nin amacı, özellikle kırsal kesimde ve şehirde yaşayan yoksul kadınlara kredi vererek, onların gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları suretiyle hayat seviyelerini yükseltmektir.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de uygulanan mikro kredi projesinin genel olarak etkinliğinin ve kadın yoksulluğu üzerindeki sosyal etkisinin ölçülmesidir. Çalışmada öncelikle yoksulluk türleri ve kadın yoksulluğu kavramları incelenmiş ardından da kadın yoksulluğunu önlemede mikro kredi uygulamaları incelenmiştir. Son olarak da, Türkiye’de 2000’li yıllarda uygulanmaya başlanan mikro kredi uygulamalarının kadın yoksulluğu üzerindeki sosyal etkileri geniş kapsamlı olarak yaptığımız saha çalışmalarıyla tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Yoksulluk Kavramı ve Yoksulluk Türleri

Yoksulluk; zamana, mekâna, kültüre, cinsiyete, eğitime ve daha birçok unsura bağlı olan çok boyutlu bir kavramdır ve bu unsurlara bağlı olarak yoksulluğun çeşitli tanımları yapılabilmektedir. Bundan dolayı literatürde yoksulluğun üzerinde görüş birliğine varılan bir tanımı bulunmamaktadır.

1.1. Yoksulluk Kavramı

Dar anlamda yoksulluk; açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, *geniş anlamda yoksulluk*; beslenme, barınma, giyim, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinmelerini karşılayamama ve toplumsal standartların gerisinde kalma olarak ifade edilmektedir (DİE, 2002: 10).

Ünlü kalkınma iktisatçısı Amartya Sen yoksulluğu belirli bir asgari kabiliyeti devam ettirememe olarak tanımlamaktadır (Gafar, 1998: 592). Lipton, özel tüketimdeki yetersizliklere odaklanarak yoksulluğu belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tüketimin söz konusu olduğu durum olarak (tüketim yaklaşımı) tanımlamaktadır (Lipton, 1997: 1004). Drewnowski, yoksulluğu kişilerin ve hane halkının kendileri için uygun görecekları bir tatmin düzeyini sağlamaya yetecek bir gelire sahip olmamaları şeklinde (sübjektif yoksulluk) ve asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak (gelir yoksulluğu) ifade etmektedir (Drewnowski, 1977: 183). World Bank; yoksulluğun geleneksel tanımını yapmaktadır: yoksulluk asgari yaşam standardına erişememe durumudur (World Bank, 1990: 26). Başka bir ifadeyle yoksulluk maddi nitelikteki mahrumiyetler nedeniyle kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve asgari bir yaşam düzeyini sürdürecekl gelirden yoksun olma halidir.

Birleşmiş Milletler tarafından 2000 yılında düzenlenen Binyıl Kalkınma Zirvesi'nde de, "Aşırı Yoksulluğu ve Açlığı Ortadan Kaldırmak" Milenyum Kalkınma Hedefleri arasında birinci hedef olarak belirlenmiştir. Bu hedefe ulaşabilmek içinse günde bir doların altında geçinen ve açlık çeken insanların oranını yarıya indirmek amaçlanmıştır. Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne 2015 yılına kadar ulaşma kararı almıştır.

Yoksulluk küresel bir olgu olmasına rağmen, yaşanan coğrafyaya ve zamana bağlı olarak farklı niteliklere sahip olabilmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki yoksulların yaşam koşulları, bulunulan mekâna ve zamana bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Buna bağlı olarak yoksulluğa getirilecek çözüm önerileri de farklılaşmaktadır.

Yoksulluk kavramına olan ilginin artmasıyla, yoksulluğun nedenleri, boyutları, hesaplanması ve yoksulluğa yönelik çözüm önerilerine olan ilgi artmıştır.

1.2. Yoksulluk Türleri

Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk: Mutlak yoksulluk kavramı, ilk olarak 1901’de İngiltere’de Seebohm Rowntree tarafından geliştirilmiştir. Rowntree yoksulluğu “Toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi” (Field, 1983: 51), olarak tanımlamıştır. Görelî yoksulluk kavramı, yoksul hane halkı veya birey ile o toplumda yaşayan ve mevcut koşullara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma kabiliyeti arasındaki farkı ifade eder (Dumanlı, 1995: 213).

Objektif Yoksulluk-Subjektif Yoksulluk: Objektif yoksulluk, mutlak/görelî olarak belli standartlardan geri kalmaktır. Subjektif yoksulluk ise, bireyin veya hanehalkının yoksul olduğunu düşünmesidir (Lipton, 1997: 1006).

Gelir Yoksulluğu-İnsani Yoksulluk: Gelir yoksulluğu, yaşamı sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak için kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilmesi bakımından gerekli gelir düzeyinin elde edilememesi durumu olarak tanımlanmakta olup, hesaplamada genellikle asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli gelir “yoksulluk sınırı” olarak ifade edilmektedir (Aktan; Vural 2002, 7). Belirlenen bu yoksulluk sınırının altında bir gelir/tüketim seviyesine sahip olan kişi veya hane halkı da yoksul olarak adlandırılır. Bu bağlamda UNDP tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu’nda geliştirilen insani yoksulluk kavramı insani gelişme ve insanca yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara sahip olmanın da gerekli olduğu fikrine dayanır. İnsani yoksulluk; insanın sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ulaşabilirliği, uzun bir yaşam sürme hakkı ve “sürdürülebilirlik” kriterlerine bağlı olarak, yeni fırsat ve seçenekleri kullanabilmek için gerekli altyapının varlığı ya da yokluğu ile belirlenmektedir (DPT, 2001; 105).

Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk: Kırsal ve kentte yaşayan insanların yoksul olarak değerlendirilebilmesi için farklı göstergeler ve kıstaslar kullanılmaktadır. Genel olarak, kırsal yoksullar bağımsızlık, güvenlik, öz saygı, kimlik, sosyal ilişkilerin samimiyeti ve yakınlığı, karar alma özgürlüğü ve hukuki ve siyasi haklar gibi yoksulluğun daha çok nicelik boyutuna önem verirken kentsel yoksullar, yetersiz gelir, yetersiz tüketim düzeyi gibi nitelik boyutu önemsemektedirler (Masika; Haan; Baden 1997, 2).

Yapabilirlikten Yoksunluk: Yapabilirlikten yoksunluk bağlamında yoksulluk; standart yoksulluk ölçütü olan gelir azlığından çok temel kapasitelerden yoksunluk olarak görülmektedir. Sen’e göre, temel

kapasitelerden yoksunluk, erken ölümlerde, yetersiz beslenmede, süre giden hastalıklarda, okuryazarlık oranının düşüklüğünde ve diğer başarısızlıklarda ortaya çıkabilmektedir (Sen, 2004: 79).

Yeni yoksulluk: Yoksulluğu toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, özellikle ekonomik ilişkiler açısından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan kişilerin yaşadığı sıkıntılar olarak tanımlamaktadır (Buğra ve Keyder, 2003: 21).

2. Kadın Yoksulluğu ve Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Mikro Kredi Uygulaması

Bu başlık altında kadın yoksulluğu kavramı açıklandıktan sonra kadın yoksulluğu ile mücadele yöntemlerinden biri olan mikro kredi uygulamaları anlatılacaktır.

2.1. Kadın Yoksulluğu

Kadın yoksulluğu, yoksulluğun daha çok bir kadın sorunu olduğunu ifade eden ve 1970'lerde tartışılmaya başlanan bir kavramdır. Kadın yoksulluğu kavramı, 1995 yılında 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı'nda "Yoksulluğun Kadınlaşması" ifadesiyle ilk defa yer almıştır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 2008, 5). " (McLanahan; Kelly 1999, 129).

Kadınlarla erkekler arasında var olan yapısal eşitsizlikler, kadınların yoksulluğu algılama ve yaşama biçimlerini belirlemektedir. Toplumun her kesiminde kadınlar, nedenleri farklı olsa da yoksulluktan bir yönüyle etkilenmektedirler. Yeterli eğitim seviyesine sahip olamayan kadınlar, ya istihdam olanaklarına erkeklere göre daha az ulaşabilmekte ya da sigortasız olarak enformel sektörde çalışma olanağı bulabilmekte ve düşük ücretlerle çalışmaktadırlar. Gerek GÜ'de gerekse GOÜ'lerde enformel sektörün büyümesi "çalışan yoksulların" ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kadınların birçoğu ise toplum ve aile baskısı nedeni ile çalışma imkânı bulamadığı için ücretsiz aile işçisi olarak hayatlarını sürdürmektedirler.

Ayrıca yoksulluk, kadınlar için toplumsal hayata katılamama ve sosyal dışlanmayı da beraberinde getirmektedir. Toplumda yaşayan bazı sosyal kesimler; sağlık ve eğitim hizmetleri ile kültürel olanaklardan ve bilgi-iletişim teknolojilerinden yararlanmak açısından sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu kesim aynı zamanda yoksulluğun etkilerini de daha çok hissetmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalanlar; özellikle tarım sektörü ile geçici ve iş güvencesi olmayan işlerde çalışanlar, eğitimsizler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve özürllüdür (DPT 2006, 91).

Muhammed Yunus, yoksul insanlara eşit fırsatlar tanırsa ve bir umut verilirse, onların da insan onuruna yakışır bir yaşamı elde edeceklerine inandığını belirtmektedir. Bangladeş'te başlattığı mikro kredi hareketini de;

“Bu hareket, yoksul kişilerin potansiyellerini tam olarak kullanmalarına yardımcı olmayı ve insan sermayesini kullanmayı amaçlar. İnsanların düşlerini gerçekleştirmelerine, hayatlarına vakar, saygınlık ve anlam katabilmesine yardımcı olur ” şeklinde tanımlanmaktadır (Yunus 2003, 335). Kadın yoksulluğunu ortadan kaldırmak için yapılan bu tür girişimlere rağmen, yoksullukla beraber kadın yoksulluğunda da bir artış gözlenmektedir. Birleşmiş Milletler’e göre sadece 2008 ekonomik krizinden sonra, özellikle kadın ve çocuk yoksulluğunda artış olmuş, yaklaşık 200 milyon insan yoksul duruma düşmüştür. Bu da, kadın yoksulluğuna özel bir önem verilmesi gerektiğini göstermektedir.

2.2. Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Mikro Kredi Uygulaması

Mikro kredi yoluyla yoksullukla mücadele hareketi, 1970’li yılların ortalarında Chitagong Üniversitesi Ekonomi Profesörü Muhammed Yunus tarafından başlatılmıştır. Yoksulluğun çok yoğun olarak yaşandığı Bangladeş’te, halkın karşı karşıya olduğu açlık ve bu durum karşısında yaşadığı çaresizlik, Yunus’u ekonomik teorilerin öngördüğü modellerin ötesinde farklı çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Yunus tarafından o yıllarda ortaya atılan çözüm önerileri, günümüzde Grameen tipi finansman modelinin temelini teşkil etmiştir. İhtiyaç sahibi 42 kişiye verilen toplam 27 Dolar tutarındaki kredi ile başlatılan proje, günümüzde dünyanın birçok ülkesinde uygulanmakta olan dev bir finansman modeline dönüşmüştür (Yunus 2003, 15-20).

Mikro kredi, gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere iş yapma fikri olan ve küçük bir başlangıç sermayesine ihtiyaç duyan yoksullara imkân vermektedir. Sadece güvene dayanan, teminatsız ve kefilsiz küçük sermaye şeklindeki kredi, mikro kredi olarak kabul edilmektedir.

Mikro kredi, esas itibarıyla, yoksulları başkalarına ihtiyaç olmadan, kendi işlerini kurarak iş sahibi olmaya ve gelir getirici bir faaliyetin içerisinde bulunmaya yönelten bir projedir. Mikro kredi sistemi, kredilerin temel bir insan hakkı olduğu prensibine dayanmaktadır. Bundan dolayı, söz konusu sistemde varlık değil yoksulluk esas alınmakta ve teminat aranmaksızın aşırı yoksullara, öncelikle yoksul kadınlara kredi verilmektedir. Çünkü kadınlar, çocukların yetiştirilmesi ve evin idaresi konusunda önemli bir görev üstlenmekle beraber borç ödemedede daha güvenilir görülmekte ve fırsat verildiğinde, fırsatları girişim yeteneği çerçevesinde iyi değerlendirebilmektedir. Mikro kredi yoluyla kendi işini kurarak ekonomik bağımsızlık elde eden yoksul kadınlar, ailelerini yoksulluk sınırının üzerine çıkarmakta ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, kadınlar çocukların eğitim ve sağlık şartlarının iyileştirilmesi sonucu refah düzeylerinin arttırılmasında ve geleceğe hazırlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından 2005 yılı “Dünya Mikro Kredi Yılı” olarak ilan edilmiştir ve 2015 yılına kadar yoksulluğun, mikro kredi vasıtasıyla %50 azaltılması hedeflenmiştir. (Korkmaz 2005, 37). 2005 yılının mikro kredi yılı ilan edilmesinin arkasında mikro finans sisteminin yoksullukla mücadelede başarılı olması yatmaktadır.

3. Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları Üzerine Bir Saha Çalışması

Bu çalışmada Türkiye’de uygulanan mikro kredi projesinin kadın yoksulluğu üzerindeki sosyal etkilerinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Mikro kredi uygulamasının sosyal değişkenler itibarıyla Türkiye genelinde bölgelerarası farklılıklarının karşılaştırılması, yakınsamaların, ıraksamaların ve etkinliğin en çok ve en az olduğu bölgelerin tespit edilmesi hedeflenmektedir.

3.1. Yöntem

Mikro kredinin, kullanıcılar üzerindeki ekonomik etkilerini ölçmek için Türkiye genelinde TGMP şubeleri aracılığı ile anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmanın ana kütesini Türkiye genelinde mikro kredi kullanan kadınlar oluşturmaktadır. Mikro kredinin, kullanıcılar üzerindeki ekonomik etkilerini ölçmek amacıyla, 80 mikro kredi şubesine anketler gönderilmiştir. Mikro kredi şubeleri ve şubelere gönderilecek anket sayısı belirlenirken, TGMP’nin, 10.03.2012 tarihli “Mikro Finans Şubelerinin Haftalık Merkez, Grup, Üye, Mikro Kredi Dağıtım ve Tahsilat Durum Tablosu” dikkate alınmıştır. Şubelere gönderilecek anket sayıları, şubelerin üye sayıları dikkate alınarak hesaplanmıştır. Ankette ekonomik etkiler ölçülmeye çalışıldığı için, üyelik yılı konusunda anket uygulayıcısına uyarıda bulunulmuş ve bir seneden az süredir programa üye olanların anketi cevaplamaması istenmiştir.

Çalışmada anket yöntemi kullanılarak birincil veriler toplanmıştır. Araştırmanın ana kütesini Türkiye genelinde mikro kredi kullanan kadınlar oluşturmaktadır. Örneklemin belirlenmesinde ihtimalli örnekleme yöntemlerinden olan *katmanlı örnekleme* yöntemi kullanılmıştır (Nakip, 2013: 280). Örnek hacmi belirlenirken; $n = \frac{N(pq)Z^2}{((N-1)E^2 + (pq)Z^2)}$ formülü kullanılmıştır (Nakip, 2013: 306).

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, mikro kredi kullanıcılarının demografik özelliklerini belirlemek amacıyla 22 adet soru sorulmuştur. İkinci bölümde ise, mikro kredinin kullanıcılar üzerindeki ekonomik etkilerini ölçmek amacıyla iki soru sorulmuştur. 23. soru ve 24. soru, mikro kredi öncesi ve sonrası ekonomik etkileri ölçmek amacıyla 23’er tane yargı cümlesi içermektedir. Mikro kredi kullanıcılarının bu yargı cümlelerini, 1. katılıyorum, 2. fikrim yok, 3. katılmıyorum şeklinde

ağırlıklandırılmış olan 3 aralıklı Likert Toplama Ölçeği ile değerlendirmeleri istenmiştir.

Çalışmada mikro kredinin, kullanıcılar üzerindeki ekonomik etkilerini ölçmek amacıyla, 60 ildeki 80 mikro kredi şubesine anketler gönderilmiştir. Bu amaçla TGMP merkezi ile iletişime geçilmiş ve destekleri sağlanmıştır. Anket sayıları belirlenirken, mikro kredi şubelerinin sahip oldukları toplam üye sayısı dikkate alınmıştır. Mikro kredi kullanımının yoğun olduğu bölgelere daha fazla anket gönderilmiştir. Mikro kredi şubelerine gönderilen toplam 1050 adet anketin tamamına yakını geri dönmüştür. Analizlerde kullanılabilir durumda olan anketlerin sayısı 814 adettir.

3.2. Araştırmanın İstatistikî Sonuçları ve Ekonomik Bulguları

Araştırma sonucunda elde edilen verilere, araştırmanın amaçları doğrultusunda gerekli görülen istatistik analizleri uygulanmıştır. Bu analizler: demografik sorulardan elde edilen verilerin frekanslarına ve yüzdelere bakılmıştır. Demografik verilere Anova Analizi ve Regresyon Analizi uygulanmıştır. Mikro kredi kullanımının sosyal etkilerini gruplandırmak amacıyla, 23 tane mikro kredi öncesine, 23 tane de mikro kredi sonrasında ait yargı cümlesine T-Testi ve Çoklu Varyans (MANOVA) Analizi yapılmıştır.

3.2.1. Demografik Bulgular

Mikro kredi üyelerinin çoğunluğunun 31-40 yaş aralığında, evli ve çocuklu olduğu tespit edilmiştir. Anadilleri ise, sırasıyla Türkçe, Kürtçe ve Arapçadır. Cevaplayıcılar aldıkları mikro krediyi esas itibarıyla ticaret (%45,8) ve imalat yapmak (%41) amacıyla kullanmışlardır. Cevaplayıcıların büyük çoğunluğu (73,9’u) kredinin tamamına yakını aldıkları amaç için kullanmışlardır. Bu kişilerin büyük çoğunluğu (%75,1’i) buradan kazandıkları parayı “işlerini büyütmek” için kullanmışlar, kalanı ise sırasıyla gıda ve eğitim harcamaları için kullanmışlardır.

Mikro kredi kullanımından sonra düşük ve orta gelir grubundan, orta üstü ve iyi gelir gruplarına doğru geçişlerin olması cevaplayıcıların gelir ve refah durumlarında iyileşmeler olduğunu göstermektedir. Nitekim, cevaplayıcılar mikro kredi kullanımından önce evlerinde en çok televizyon, buzdolabı ve halı bulunduğunu, sonrasında ise öncesinde az bulunan bilgisayar ve bulaşık makinasını almayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, kredi kullananların %61 kadarı acil durumlar için tasarruf yapmakta ve yaklaşık %87’sinin de sağlık güvencesi vardır.

Mikro kredi sonrası kazanılan gelir; köy, ilçe veya şehirde doğmuş olmakla, mikro krediyi kullanan kişilerin yaşlarıyla, mikro krediye üyelik yılındaki değişimle farklılık göstermemektedir. Buna karşılık, mikro kredi sonrası gelir artışı, mikro kredinin kullanıldığı alanlar itibarıyla farklılık

göstermektedir. Ticaret için kullanılan mikro kredi, tarım için kullanılan mikro krediye göre daha fazla gelir artışına yol açmıştır.

3.2.2. Sosyal Etkileri Ölçmek için Kullanılan İstatistiksel Yöntemler ve Sonuçları

T-Testi Uygulamasından Elde Edilen Genel Sonuçları

Yapılan t-testi sonucunda bütün göstergelerin anlamlılık düzeyleri 0.05'ten küçük çıkmıştır. Bu bize mikro kredi öncesine ve sonrasına ait değişkenlerin ortalamaları arasında anlamlı farklılığın olduğunu göstermektedir. Mikro kredi öncesine ve sonrasına ait ifadelerin ortalamaları arasında anlamlı farklılık Tablo 1'de görülmektedir.

Mikro kredi öncesine ait ortalamalar, olumsuz yargı cümlelerine verilen cevapların ortalamasını, mikro kredi sonrasına ait ortalamalar olumlu yargı cümlelerine verilen cevapların ortalamalarını göstermektedir. Mikro kredi öncesine ait ortalamalar artınca, ilgili değişken bakımından cevaplayıcıların sosyal düzeylerindeki olumsuz gelişmeyi, mikro kredi sonrasına ait ortalamalar artınca, ilgili değişken bakımından cevaplayıcıların sosyal düzeylerindeki olumlu gelişmeyi ifade etmektedir. Sosyal değişkenlerin mikro kredi sonrası ortalamaları mikro kredi öncesine göre daha fazla artmıştır. Bazı sosyal değişkenlerin mikro kredi sonrası ortalamalarındaki artışlar diğer göstergelere göre daha fazla olmuştur. Bu değişkenler; eş ve çocukların saygısı, aileye ayrılan vakit, insanların saygısı, çevreyle olan ilişkiler, bayram ziyaretleri ve aile içi saygınlıktır. Cevaplayıcılar mikro kredi kullanımının özellikle bu değişkenler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak yapılan t-testi: "Mikro kredi kullanımı, kullanan kişilerin sosyal düzeylerine olumlu etki yapmaktadır.", şeklindeki hipotezimizi doğrulamış olmaktadır.

Tablo 1: Sosyal Değişkenlerin Mikro Kredi Öncesine ve Sonrasına Ait Ortalamaları ve Anlamlılık Düzeyleri

	SOSYAL DEĞİŞKENLER	Anlamlılık Düzeyi	MK Öncesi Ort.	MK Sonrası Ort.
1	Eş ve Çocukların Saygısı	0.000	1,49	2,13
2	Akraba ve Komşu Ziyaretleri	0.000	1,61	2,08
3	Girişim İçin Cesaret	0.000	2,18	2,54
4	Medeni Cesaret	0.000	2,19	2,56
5	Ekonomik Özgürlük	0.000	2,33	2,53
6	Aile İçi Şiddet	0.000	1,49	1,93
7	Eğitim Masrafları	0.000	2,18	2,47
8	Aileye Ayrılan Vakit	0.000	1,83	2,41
9	İnsanların Saygısı	0.000	1,83	2,34
10	İşi Büyütme Cesareti	0.000	2,39	2,65
11	Çevreyle Olan İlişkiler	0.000	1,88	2,50
12	Yetenek Değerlendirme	0.000	2,43	2,64
13	Yardımlaşma ve Dayanışma İmkânı	0.000	2,17	2,57
14	Topluma ve Aileye Olan Fayda	0.000	2,20	2,62
15	Aile İçi Sorunlar	0.000	1,82	2,31
16	İnsanların Tavırları	0.000	1,17	2,36
17	Eğitim Faaliyetlerine Katılma	0.000	2,08	2,35
18	Seminer ve Toplantılara Katılma	0.000	2,20	2,34
19	Bayram Ziyaretleri	0.000	1,54	2,25
20	Kendine Güven	0.000	2,22	2,64
21	Yapmak İstediklerini Yapabilmek	0.000	2,54	2,66
22	Yetenek Kullanımı	0.000	2,42	2,66
23	Aile İçi Saygınlık	0.000	1,76	2,44

Çoklu Varyans Analizi (MANOVA) Elde Edilen Genel Sonuçları

Cevaplayıcıların, mikro kredi öncesi ve mikro kredi sonrası sosyal düzeylerinde meydana gelen değişimin bölgeler itibarıyla farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla Çoklu Varyans Analizi (MANOVA) yapılmıştır. Analizde, cevaplayıcılara mikro kredinin sosyal etkilerini ölçmek için sorulan yargı cümleleri bağımlı değişken olarak alınmıştır. Bölgeler bağımsız değişken olup, faktörleri (grupları); 5 bölge ise faktör düzeylerini göstermektedir. Faktörleri yani grupları belirlemek için, öncelikle 7 coğrafi bölge esas alınmıştır. İllerden gelen anketler 7 coğrafi bölgeye atanmış ve sayıları tespit edilmiştir. Daha sonra bu bölgeler; coğrafi yakınlık, benzerlik ve anket sayıları dikkate alınarak 5 bölgede toplanmıştır. Bölgeler ve belirlenen anket sayıları şöyledir: Güney Doğu Anadolu (270), Ege ve Marmara (128), Akdeniz (102), İç Anadolu ve Doğu Anadolu (212), Karadeniz (102) bölgesi olarak gruplandırılmıştır. Mikro kredi öncesine ve mikro kredi sonrasına ait değişkenler belirlediğimiz 5 bölgeye atanarak, mikro kredi uygulamasının sosyal etkilerinin bölgelere göre farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sosyal değişkenlerle ilgili özet tablo ekte (Tablo 2 sayfa 27) yer almaktadır. Bu tabloda mikro kredi kullanımından önce ve sonra sosyal değişkenlere ait bölgeler arası farklar ve ortalamalar yer almaktadır. Fark sütunlarında koyu renkle yazılı bölgenin diğer bölgelerle ilgili değişken bakımından farkı, ortalamalar sütununda ise ifadelerin bölgelere ait ortalamaları yer almaktadır. Mikro kredi kullanımından önce ifadelerin ortalamasının yüksek olması, ortalamanın ait olduğu bölgedeki olumsuz etkiyi, mikro kredi kullanımından sonra ifadelerin ortalamalarının yüksek olması, ortalamanın ait olduğu bölgedeki olumlu etkiyi göstermektedir.

3.2.3. Sosyal Değişkenlerin Her Birinden Elde Edilen Bulgular

Sosyal değişkenler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

- Aile ile ilgili değişkenler,
- Özgüven ile ilgili değişkenler,
- Eğitim ile ilgili değişkenlerden oluşmaktadır.

Aileyle İlgili Değişkenlerden Elde Edilen Bulgular

Aile ile ilgili değişkenler; eş ve çocukların saygısı, akraba ve komşu ziyaretleri, aile içi şiddet, aileye ayrılan vakit, aile içi sorunlar, bayram ziyaretleri, aile içi saygınlıktan oluşmaktadır. Mikro kredi kullanımından önce aile ile ilgili değişkenlerin incelenmesinden, G. Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer bölgelerden daha geri durumda olduğu, Ege ve Marmara Bölgelerinin diğer bölgelerden daha ileri durumda olduğu görülmektedir. Mikro kredi kullanımından sonra cevaplayıcıların; eş ve çocuklarının kendilerine olan saygısının tüm bölgelerde arttığı görülmektedir. Mikro kredi kullanımından sonra cevaplayıcılar gelir elde etmeye ve karar alma süreçlerine katılmaya başlamışlardır. Bu durum cevaplayıcıların kendilerine olan güvenlerini artırmaya başlamış ve eş ve çocukların tavırlarında da olumlu yönde değişikliğe yol açmıştır. G. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki cevaplayıcıların

gördükleri aile içi şiddetin azaldığı görülmektedir. Mikro kredi kullanımı az da olsa cevaplayıcıların günlük geçimlerini sağlamalarına katkıda bulunduğu için aile içi huzursuzluğun ve şiddetin azalmasına yardımcı olmuştur. G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcıların, İç ve Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılara nazaran ailelerine daha çok vakit ayırabildikleri görülmektedir. G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcıların, İç ve Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılara nazaran aile içi ilişkilerde daha az sorun yaşamaya başladıkları tespit edilmiştir. Bayram ziyaretlerinin, akraba ve komşu ziyaretlerinin, aileye ayrılan vaktin ve aile içi saygınlığın tüm bölgelerde arttığı görülmektedir.

Mikro kredi kullanımı, cevaplayıcıları tüketici konumundan üretici konumuna geçmelerine yardımcı olmuştur. Üreten kadınların bireysel gelirleri artmış, ailenin ve çocukların temel ihtiyaçlarını karşılar duruma gelmişlerdir. Bu durum aile içi ilişkilerin düzelmesine de katkıda bulunmuştur. Mikro kredi kullanımından önce cevaplayıcılar, düzenli beslenememe, çocuklarının eğitim masraflarını ve günlük ihtiyaçlarını karşılayamama gibi sıkıntıları çözmeye çalışmaktadırlar. Bu da aile içi sorunların artmasına neden olmaktadır. Mikro kredi kullanımı ile bu gibi sorunların çözümüne yönelik bir adım atılmış olmaktadır. Bu sayede aile içi sorunlar azalmaya başlamıştır. Bayram ziyaretlerini ve her türlü sosyal faaliyeti cevaplayıcılar ürünlerini pazarlamak için bir fırsat olarak görmektedirler. Bundan dolayı bayram ziyaretleri artmış olduğu düşünülmektedir. Mikro kredi kullananların çoğu mikro çapta imalat ve ticaret yapmaktadırlar. Akraba ve komşu ziyaretlerinin artmasında da ürettikleri ürünleri pazarlama düşüncesinin etkili olduğu söylenebilir.

Özgüvenle İlgili Değişkenlerden Elde Edilen Bulgular

Özgüven ile ilgili değişkenler; girişim için cesaret, medeni cesaret, ekonomik özgürlük, insanların saygısı, işi büyütme cesareti, çevreyle olan ilişkiler, yetenek değerlendirme, yardımlaşma ve dayanışma imkânı, topluma ve aileye olan fayda, insanların tavırları, kendine güven, yapmak istediklerini yapabilmek ve yetenek kullanımından oluşmaktadır. Mikro kredi kullanımından önce özgüven ile ilgili değişkenlerin incelenmesinden, G. Doğu Anadolu Bölgesi’nin diğer bölgelerden daha geri durumda olduğu, Ege ve Marmara ile İç ve Doğu Anadolu Bölgelerinin diğer bölgelerden daha ileri durumda olduğu görülmektedir. Mikro kredi kullanımından sonra ise, İç ve Doğu Anadolu Bölgesi’ne nazaran G. Doğu Anadolu Bölgesi’nde ve diğer bölgelerde cevaplayıcıların girişim için cesaretleri daha çok artmıştır. Mikro kredi kullanımı, herhangi bir işe başlamak için başlangıç sermayesi bulamayan cevaplayıcıları, kendi işlerini yapmak ve ilk adımı atmak için oldukça cesaretlendirmiştir. Mikro kredi, kadınların sahip oldukları çalışma kapasitesini etkin hale getirmiş, böylece yeteneklerini, istedikleri gibi bir hayata ulaşmak için kullanmalarına yardım etmiştir (Adaman ve Bulut, 2007:

91-92). İç ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki cevaplayıcılar, Karadeniz ve G. Doğu Anadolu Bölgeleri'ndeki cevaplayıcılara nazaran daha düşük bir medeni cesarete sahip olmuşlardır. Mikro kredi kullanımından önce bireysel geliri olmayan, evdeki karar alma süreçlerine katılmayan, geleceğe ait planları olmayan ve dolayısıyla medeni cesareti düşük bir cevaplayıcı profili söz konusudur. Mikro kredi kullanımı cevaplayıcıların bireysel gelirini artırarak medeni cesaretlerinin artmasına yardımcı olmuştur. G. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki cevaplayıcıların, Ege ve Marmara, İç ve Doğu Anadolu Bölgeleri'ndeki cevaplayıcılara nazaran daha çok ekonomik özgürlükleri artmıştır. Mikro kredi kullanımından önce G. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki cevaplayıcıların ekonomik özgürlüklerini kazanmaları için hemen hemen hiçbir olanakları yoktur. Diğer bölgelerde ve özellikle G. Doğu Anadolu Bölgesi'nde kadınlara yönelik toplumsal ve aile içi baskı söz konusudur. Kadınların bu baskıdan dolayı iş hayatında yer almaları ve kendi paralarını kazanmaları söz konusu değildir. TGMP tarafından sunulan mikro kredi olanağı, kadınların evlerine kadar gelmiş bir imkândır. Kadınlar mikro kredi kullanmakla ekonomik özgürlüklerinin yanında pek çok olanağa da sahip olmaktadır. Mikro kredi sonrasında bütün bölgeler itibarıyla cevaplayıcıların ekonomik özgürlükleri artmıştır. Bütün bölgelerde cevaplayıcılar insanların kendilerine daha çok saygı duyduklarını düşünmeye başlamışlardır. Mikro kredi kullanımından önce, özellikle G. Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve kırsal bölgelerde kadınlar, hem toplumda hem de aile içinde karar alma süreçlerine katılamamaktadırlar. Kadınlar ekonomik hayatta yer alıp, ailelerinin geçimlerine yardımcı olmaya başladıktan sonra daha çok fikirleri sorulup saygı duyulmaya başlanmıştır.

Karadeniz Bölgesi'ndeki cevaplayıcılar, G. Doğu Anadolu Bölgesi'ne; G. Doğu Anadolu Bölgesi'ne deki cevaplayıcılar, Ege ve Marmara Bölgelerine, Ege ve Marmara Bölgeleri'ndeki cevaplayıcılar, İç ve Doğu Anadolu Bölgeleri'ndeki cevaplayıcılara nazaran daha çok işi büyütme cesaretine sahip olmuşlardır. TGMP tarafından verilen mikro kredi küçük meblağlarda da olsa mikro kredi kullanıcılarını işi büyütme konusunda cesaretlendirmiştir. Zaten küçük çaplı üretim ve pazarlama işleri yapan cevaplayıcılar, aldıkları mikro kredi ile işlerini büyütme olanağına kavuşmuşlardır. Bütün bölgelerde cevaplayıcıların çevreleriyle olan ilişkileri artmıştır. Mikro kredi alabilmek için grup kurarak başvuruda bulunmak gerekmektedir. Grup altı kişiden oluşmaktadır. Grup kuran kadınlar ve diğer gruplardaki kadınlar arasında hem borçluluk ilişkisine dayalı hem de kendi ürünlerini diğer kadınlara pazarlama anlamında yeni ilişkiler doğmaktadır. Bu bağlamda çevreleriyle oldukça sınırlı ilişkileri olan kadınların mikro kredi kullanımından sonra, tüm bölgelerde çevreleriyle olan ilişkileri artmıştır. İç ve Doğu Anadolu Bölgeleri'ndeki cevaplayıcılar, Karadeniz Bölgesi'ndeki cevaplayıcılara nazaran daha az yeteneklerini değerlendirme imkânına sahip olmuşlardır. Mikro kredi öncesinde batı, kuzey, iç ve doğu bölgelerimizde

cevaplayıcılar daha çok yeteneklerini değerlendirme imkânına sahiptirler. Mikro kredi kullanımı yetenekleri olan ancak bir işe girişmek için başlangıç sermayeleri olmayan kadınların yeteneklerini değerlendirebilmeleri için bir fırsat olanağı sunmuştur. Mikro kredi almak, banka kredisini almak için gerekli olan hiçbir prosedürü içermemektedir. Bu durum kadınlar için mikro krediyi cazip hale getirmiş, mikro krediye olan talebi artırmıştır. Bütün bölgelerdeki cevaplayıcıların yardımlaşma ve dayanışma imkânı artmıştır. Mikro kredi grup kredisi olarak dağıtılmaktadır. Mikro kredi alan kadınlar, gruplarındaki kadınların borçlarına kefil olmakta, bir kişi borcunu ödeyemediği takdirde bu borcu ödemeyi taahhüt etmektedirler. Bundan dolayı grup içindeki kadınlar arasında yardımlaşma ve dayanışmaya ortamı oluşmuştur. Ayrıca mikro kredinin haftalık geri ödemeleri için yapılan toplantılarda mikro kredi üyesi kadınlar diğer grup üyeleriyle tanışıp ticari ilişkiler geliştirme fırsatı da bulmuşlardır. Mikro kredi sisteminin işleyişi bütün bölgelerdeki cevaplayıcıların yardımlaşma ve dayanışma imkânını artmıştır.

G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılar, İç ve Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılara nazaran topluma ve ailesine daha çok faydalı olmaya başlamıştır. Mikro kredi kullanımından önce ekonomik olarak üretim sürecine katılmayan kadının, topluma ve özellikle ailesine olan faydası oldukça az ve sınırlıdır. Mikro kredi kullanımı kadınların emeklerini üretken hale getirmiştir. Üreten ve gelir elde eden kadınlar öncelikle ailelerine daha sonra da topluma faydalı hale gelmişlerdir. G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılar insanların kendilerine karşı olan tavırlarının düzeldiğini düşünmeye başlamışlardır. Mikro kredi kullanımından sonra kadınlar gelir elde etmeye başlamışlar, sosyal hayata entegre olmuşlar ve çevreleriyle olumlu ilişkiler geliştirmişlerdir. Bu durum çevrelerindeki kişilerin tavırlarını da olumlu yönde etkilemiştir. G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcıların, İç ve Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılara nazaran kendilerine güvenleri artmıştır. Mikro krediden sonra gelir elde eden ve ihtiyaçlarını karşılayabilen kadının kendine olan güveni artmıştır. Mikro kredi kullanımından sonra G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcıların, İç ve Doğu An Bölgesi’ndeki cevaplayıcılara nazaran kendilerine güvenleri artmıştır. Döşeyen 2007’de Diyarbakır ili için yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Diyarbakır halkının sosyal açıdan mikro krediden faydalandığını ve özgüvenlerinin arttığını tespit etmiştir (Döşeyen, 2007: 77-95).

Karadeniz Bölgesi’ndeki cevaplayıcılar, G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılara nazaran; G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılar, İç ve Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcılara nazaran yapmak istedikleri şeyleri daha çok yapabilmektedirler. Mikro kredi kullanımından önce cevaplayıcıların bireysel gelirleri yoktur, ailelerinin geçimlerini teminde güçlük çekmektedirler, sürekli borç ödemektedirler ve

yapmak istedikleri şeyleri ertelemek zorunda kalmaktadırlar. Mikro kredi kullanımı az da olsa cevaplayıcılara nefes aldırılmış, yapmak istediklerini yapabilme olanağı sunmuştur. Karadeniz Bölgesi'ndeki cevaplayıcılar, G. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki cevaplayıcılara nazaran; G. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki cevaplayıcılar, İç ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki cevaplayıcılara nazaran yeteneklerini daha çok kullanabilme olanağına sahip olmuşlardır. Mikro kredi kullanan kadınlar mikro kredi kullanımından önce yeteneklerini paraya çevirebilecek bir başlangıç sermayesi bulamamışlardır. Küçük meblağlarda da olsa mikro kredi, kadınlara yeteneklerini kullanma ve değerlendirme imkânı sunmuştur.

Eğitimle İlgili Değişkenlerden Elde Edilen Bulgular

Eğitim ile ilgili değişkenler; eğitim masraflarını karşılayabilme, eğitim faaliyetlerine katılma imkânı, seminer ve toplantılara katılma imkânından oluşmaktadır. Mikro kredi kullanımından önce eğitim ile ilgili değişkenlerin incelenmesinden G. Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer bölgelerden daha geri durumda olduğu, Ege ve Marmara, İç ve Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nin diğer bölgelerden daha ileri durumda olduğu görülmektedir. Mikro kredi kullanımından sonra, mikro kredi kullanıcıları çocuklarının eğitim masraflarını karşılayabilir duruma gelmişler, eğitim faaliyetlerine katılma imkânı bulabilmişlerdir. Mikro kredi kullanan kadınlardan, özellikle Doğu ve G. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayanlar arasında okuma-yazma oranı oldukça düşük seviyededir, ülke genelinde ise büyük çoğunluğu ilkökul mezunudur. Kadınlar bu eğitim eksikliğini yaşantılarının her aşamasında hissetmişler, istedikleri işlerde çalışmamışlar, istedikleri geliri elde edememişler ve beraberinde birçok yoksunluğu yaşamışlardır. Çocuklarının da aynı şeyleri yaşamaması için onların eğitim masraflarını karşılamaya ayrı bir önem vermektedirler. Ancak mikro krediden önce ailelerinin geçimlerini bile temin edemediklerinden dolayı çocuklarının eğitim masraflarını yeterince karşılayamamışlardır. Mikro kredi sonrasında mikro kredi kullanıcıları çocuklarının eğitim masraflarını karşılayabilir duruma gelmişlerdir.

Mikro kredi kullanımından önce cevaplayıcıların büyük çoğunluğu çalışmamaktadır ve herhangi bir kurs veya eğitim faaliyetine katılma olanağı bulamamıştır. Mikro kredi eğitim faaliyeti ile başlamaktadır. Mikro kredi alacak kadınlar belli bir eğitime tabi tutulmakta ve başarılı olanlar mikro kredi olanağından yararlanabilmektedir. Mikro kredi kullanımı kadınlara başından itibaren ve zaman zaman çeşitli eğitim faaliyetlerine katılma olanağı sağlamıştır. Mikro kredi kullanımından sonra cevaplayıcılar eğitim faaliyetlerine katılma imkânı bulabilmişlerdir. Ege ve Marmara Bölgesi'ndeki cevaplayıcılar, İç ve Doğu Anadolu Bölgeleri'ndeki cevaplayıcılara nazaran daha çok seminer ve toplantılara katılma imkânı bulmuşlardır. Mikro kredi kullanan kadınlar mikro kredi merkezi tarafından düzenlenen haftalık toplantılara katılmak mecburiyetindedirler. Bu toplantılarda alınan mikro

Türkiye’de Kadın Yoksulluğunun Çözümünde Mikro Kredi Uygulamaları: Sosyal Etkilerinin Ölçülmesi

---

kredinin geri ödemeleri yapılmakta ve kadınlara yaptıkları iş konusunda bilgilendirme yapılmakta ve seminerler düzenlenmektedir. Bundan dolayı mikro kredi kullanan kadınların seminer ve toplantılara katılma imkânları artmıştır.

SONUÇ

Geleneksel iktisat teorilerinin öngördüğü modeller yoksulluk sorunun çözümünde yeterince etkili olamayınca, sorunun çözümüne yönelik yeni arayışlar içine girilmiştir. Bu bağlamda özellikle kadın yoksulluğu ile mücadelede kullanılan yöntemlerden birisi de mikro kredi uygulaması olmuştur. Mikro kredi uygulaması, yoksul kadınlara geçimlerini sağlamak amacıyla başlayacakları ekonomik faaliyette, başlangıç sermayesi verilerek yardımcı olunmasıdır. Amaç, yoksul kadınların gelirlerini artırmak ve işsizlik oranlarını azaltmaktır.

Türkiye’de mikro kredi uygulamaları 2003 yılında TGMP’nin kurulmasıyla ve faaliyete geçmesiyle başlamıştır. Mikro kredi, yoksulluktan kurtulmak isteyen kadınların umut ışığı olmuştur. Mikro kredi uygulamalarının Türkiye genelinde sosyal dışlanmışlığı, eğitim eksikliğini ve sermaye yetersizliğini gidererek istihdamın artmasında önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Bu araştırmada, Türkiye örneğinde mikro kredi uygulamalarının yoksul kadınların sosyal düzeylerinde meydana getirdiği değişiklikleri tespit etmek amacıyla anket uygulaması yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulara göre, mikro kredi kullanımının kullanan kişilerin sosyal düzeylerinde genel olarak olumlu etki yaptığı görülmüştür.

Sosyal değişkenlerin bölgelere göre farklılıklarının incelenmesinden, mikro kredi kullanımı öncesinde Ege ve Marmara Bölgelerindeki cevaplayıcıların diğer bölgelerdekilere göre daha ileri durumda olduğu, G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcıların da diğer bölgelerdekilere göre daha geri durumda olduğu görülmüştür. Bu durum, ülkenin bölgeler arası gelişmişlik düzeyi farklılıklarını destekler niteliktedir. Genel olarak, doğu bölgeleri sosyal gelişmişlik düzeyi bakımından batı bölgelerinin gerisinde kalmaktadır. Nitekim, mikro kredi kullanımından sonra G. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki cevaplayıcıların sosyal düzeylerindeki iyileşmenin diğer bölgelerdekilere göre daha fazla olduğu, İç ve Doğu Anadolu Bölgelerindekilerin sosyal durumlarındaki iyileşmenin ise diğer bölgelerdekilere göre daha az olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, Akdeniz Bölgesi’nde mikro kredi kullanımı diğer bölgelere göre yeni olduğu için, cevaplayıcıların sosyal düzeylerinde belirgin bir iyileşmeye yol açmamıştır.

TGMP tarafından yürütülen mikro kredi uygulamaları, başladığı günden bu güne önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Hem mikro kredi verilen merkez sayısı hem mikro kredi kullanan kişi sayısı hem de dağıtılan mikro

kredi miktarında önemli artışlar olmuştur. Mikro kredi kullananlar, yaşamlarındaki olumlu gelişmelere rağmen mikro kredi miktarının azlığından şikâyet etmektedirler. Bu yüzden mikro kredi kullanan kişilerin kabiliyetleri ve performansları doğrultusunda mikro kredi miktarında yeni düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Bölgelere göre mikro kredi kullanımının incelenmesinden, sosyal değişkenlere göre en fazla ilerlemeyi G. Doğu Anadolu Bölgesi göstermiştir. Projenin bu bölgede başlamasının, bu ilerlemeye katısı olmuştur. Bu bölgede mikro kredi uygulaması oturmuş ve sistematik hale gelmiştir. Bölgenin kadın yoksulluğunu diğer bölgelerden daha çok ve derinden yaşadığı düşünülürse, mikro kredi uygulamasının amacına ulaştığı söylenebilir. Ancak ülke genelinde toplu bir iyileşmeden söz edebilmek için diğer bölgelere de önem verilmesi ve mikro kredi uygulamalarının o bölgelerdeki eksiklerinin giderilmesi gerekmektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi durumunda, ülke genelinde toplu bir iyileşmeden söz edilebilir.

KAYNAKLAR

- AKTAN, C. C.; İ. Y. VURAL (2002) Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Coşkun Can Aktan (ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri, *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, Ankara , 32.
- BUĞRA, A.; Ç. KEYDER (2003) *New Poverty and The Changing Welfare Regime of Turkey*, UNDP, Ankara.
- DİE (2004), *DİE 2002 Yoksulluk Çalışması Haber Bülteni*, Sayı: B.02.1.DİE.0.11.00.03.906/62, s.10.
- DPT (2001), Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, *DPT Yayınları*, Yayın No: DPT: 2599-ÖİK: 610, Ankara, s. 105.
- DPT (2006), *2006 Yılı Programı*, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006.pdf>, Erişim Tarihi: 23.10.2013, s.91.
- DPT (2006), *Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2005*, Ankara.
- DREWNOWSKİ, J. (1977) Poverty: It's Meaning and Measurement, *Development and Change*, Vol. 8, No:2, 183-208.
- DUMANLI, R. (1995) Yoksulluk Kavramı, Ölçülmesi ve Gelir Dağılımı İlişkileri, *Yeni Türkiye*. 1995/6, 211-229.
- FIELD, F. (1983) The Minimum Wage, *Policy Studies Institute*, London.
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVE RTY/0,,contentMDK:20153855~menuPK:373757~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:336992,00.html>, Erişim Tarihi: 05.03.11.

Türkiye’de Kadın Yoksulluğunun Çözümünde Mikro Kredi Uygulamaları: Sosyal Etkilerinin Ölçülmesi

---

- GAFAR, J. (1998) Growth, Inequality and Poverty in Selected Caribbean and Latin American Countries, With Emphasis on Guyana, *Journal of Latin American Studies*, Vol.30, 591-617.
- KORKMAZ, E.; B. BALOĞLU; K. K. SÜMER ve Diğerleri (2004) Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği, *İstanbul Ticaret Odası*, Yayın No: 2004-32, İstanbul.
- KORKMAZ, T.; M. F. BAYRAMOĞLU (2007) Yoksullukla Mücadele Mikrofinans Modeli ne Mikrofinans Kuruluşlarının Finansal İşlevleri, *Mufad Dergisi*, Sayı 34.
- KORKMAZ, E. (2005) Mikro Kredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması, *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, İstanbul.
- LİPTON, M. (1997) Poverty: Are There Holes in the Consensus?, *World Development*. 25 (7), 1003-1007.
- MASİKA, R. A. de HAAN; S. BADEN (1997) Urbanization and Urban Poverty: A Gender Analysis. A report prepared for the Gender Equality Unit, Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA). *Bridge Development-Gender Report*, No: 54, p.2.
- McLANAHAN, S. S.; E. L. KELLY (1999) *The feminization of poverty: Past and future*, In J. S. CHAFETZ (Ed.), *Handbook of the sociology of gender*.
- NAKİP, M. (2013) *Pazarlamada Araştırma Teknikleri ve SPSS Uygulamaları*, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.
- SEN, A. (2004) Capabilities, Lists, And Public Reason: Continuing The Conversation, *Feminist Economics*, *Taylor and Francis Journals*, Vol. 10(3), 77-80.
- T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008), *Kadın ve Yoksulluk*, Politika Dökümanı, <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/yoksulluk.pdf>, Erişim Tarihi: 23.10.2013, ss.5.
- WORLD BANK (1990), *World Development Report*, p.26.
- YUNUS, M. (2003) *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*, (Çev: G. Şen), 2. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul.

EK 1-Tablo 2: Sosyal Değişkenlerle İlgili Mikro Kredi Öncesine ve Sonrasına Ait Bölgelerin Farklılıkları ve Ortalamaları (MANOVA Analizi Sonuçları)

Sosyal Değişkenler		Mikro Kredi Öncesi		Mikro Kredi Sonrası	
		Fark Olan	Ortalamalar	Fark Olan	Ortalamalar
1	Eş ve Çocukların Saygısı	-	-	-	-
2	Akraba ve Komşu Ziyaretleri	G. Doğu- Ege ve Mar.	1,7020 1,3421		
3	Girişim İçin Cesaret	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An.	2,4275 1,8684 2,0000	G. Doğu- İç ve Doğu An.	2,6367 2,3478
4	Medeni Cesaret	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz Ege ve Mar.- Akdeniz Karadeniz	2,5529 1,6754 2,1910 1,9777 2,2043 1,6754 2,1910 2,2043	G. Doğu- İç ve Doğu An. İç ve Doğu An.- Karadeniz	2,6836 2,3152 2,3152 2,7778
5	Ekonomik Özgürlük	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An.	2,5765 2,1404 2,1341	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An.	2,6602 2,3445 2,3641
6	Aile İçi Şiddet	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	1,8196 1,1667 1,3371 1,3966 1,2581	G. Doğu- Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	2,1562 1,7222 1,8424 1,7172
7	Eğitim Masrafları	G. Doğu- Ege ve Mar.	2,5333 1,8158 2,0335		

Türkiye’de Kadın Yoksulluğunun Çözümünde Mikro Kredi Uygulamaları: Sosyal Etkilerinin Ölçülmesi

		İç ve Doğu An. Karadeniz Ege ve Mar.- Akdeniz Akdeniz- Karadeniz	1,9032 1,8158 2,3258 2,3258 1,9032		
8	Aileye Ayrılan Vakit	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	2,1373 1,6930 1,7528 1,6927 1,5699	G. Doğu- İç ve Doğu An.	2,5391 2,2554
9	İnsanların Saygısı	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	2,1529 1,7368 1,4944 1,7318 1,7204		
10	İşi Büyütme Cesareti	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	2,7569 2,0789 2,3483 2,1508 2,3656	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An. Ege ve Mar.- Karadeniz İç ve Doğu An.- Karadeniz	2,7656 2,4958 2,4728 2,4958 2,8182 2,4728 2,8182
11	Çevreyle Olan İlişkiler	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	2,1843 1,6404 1,7528 1,7989 1,8065		
12	Yetenek Değerlendirme	G. Doğu- Ege ve	2,7294 2,0526	İç ve Doğu	2,4293 2,7374

		Mar. İç ve Doğu An. Karadeniz Ege ve Mar.- Akdeniz	2,1285 2,3011 2,0526 2,4494	An.- Karadeniz	
13	Yardımlaşma ve Dayanışma İmkânı	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An. Ege ve Mar.- Karadeniz	2,4353 1,7807 2,0615 1,7807 2,2473		
14	Topluma ve Aileye Olan Fayda	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An.	2,4431 1,8860 2,1006	G. Doğu- İç ve Doğu An.	2,6953 2,4511
15	Aile İçi Sorunlar	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz Ege ve Mar.- İç ve Doğu An.	2,1412 1,4298 1,5169 1,8045 1,7097 1,4298 1,8045	G. Doğu- İç ve Doğu An.	2,4570 2,1467
16	İnsanların Tavırları	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	2,0667 1,3772 1,4944 1,6313 1,5376		
17	Eğitim Faaliyetlerine Katılma	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve	2,4745 1,7018 1,9213 1,9330 1,9677		

Türkiye’de Kadın Yoksulluğunun Çözümünde Mikro Kredi Uygulamaları: Sosyal Etkilerinin Ölçülmesi

		Doğu An. Karadeniz			
18	Seminer ve Toplantılara Katılma	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An. Karadeniz Ege ve Mar.- Akdeniz	2,4902 1,8246 2,0726 2,1398 1,8246 2,2472	Ege ve Mar.- İç ve Doğu An.	2,4958 2,1467
19	Bayram Ziyaretleri	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An. Karadeniz	1,7843 1,3947 1,4302 1,3871		
20	Kendine Güven	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	2,5765 1,8421 2,1685 2,0223 2,1720	G. Doğu- İç ve Doğu An.	2,7422 2,4402
21	Yapmak İstediklerini Yapabilmek	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An. Ege ve Mar.- Akdeniz Karadeniz İç ve Doğu An.- Karadeniz	2,7569 2,1404 2,2737 2,1404 2,5506 2,6022 2,2737 2,6022	G. Doğu- İç ve Doğu An. İç ve Doğu An.- Karadeniz	2,7617 2,4402 2,4402 2,8182

Nejla SANCAK BAKTIR, Ekrem ERDEM

22	Yetenek Kullanımı	G. Doğu- Ege ve Mar. İç ve Doğu An. Ege ve Mar.- Akdeniz	2,7059 2,0877 2,1955 2,0877 2,4944	G. Doğu- İç ve Doğu An. İç ve Doğu An.- Karadeniz	2,7500 2,4565 2,4565 2,7778
23	Aile İçi Saygınlık	G. Doğu- Ege ve Mar. Akdeniz İç ve Doğu An. Karadeniz	2,0941 1,4561 1,5955 1,6704 1,6452		